

# En barndom i Thy

af Ove Kjær

*Artiklens forfatter er søn af kredslæge Vilhelm Kjær, der praktiserede i Hurup fra 1905 til 1926. Vilhelm Kjær blev i 1908 indvalgt i bestyrelsen for Historisk Samfund og udtrådte først i 1927, efter at han i 1926 var blevet udnævnt til amtslæge i Viborg. Nedenstående artikel omfatter første halvdel af Ove Kjærs barndomserindringer fra Sydthy. Den sidste halvdel vil blive bragt i Historisk Årbog 2005.*

Har du lyst til at tage med ud på en lille rejse? Så sæt dig her ved siden af mig i den gamle empiresofa foran mahognisofabordet, så rejser vi sammen. Ikke så forfærdelig langt bort, kun over til Vestjylland. Og vi rejser tilbage i tiden, men ikke så forfærdelig langt tilbage, kun til 1920'erne. Så skal jeg fortælle dig noget om min barndoms paradis, Thy.

Da jeg var dreng, syntes Thy mig at være en ø. Og Thy forekommer mig stadigvæk som en ø, en eventyrø, som jeg ofte vender tilbage til i tankerne. Men lad os tage et landkort, så du bedre kan følge med. Ikke det gamle, tunge, uhåndterlige »Andrees Handatlas« derhenne i reolen, men generalstabskortet, bind I, »Det nordlige Jylland«. Det er ganske vist heller ikke helt nyt længere. Lad os se. Hvad står der? »Rettet 1928«. Ja, men det passer jo fortræffeligt. Det er netop det Thy, jeg vil fortælle om. Rejste du derop i dag, ville du såmænd udmærket kunne orientere dig efter det kort. Nogle af landsbyerne er naturligvis blevet større end dengang; folk er flyttet fra landet ind til byerne. Og vejene er blevet gjort bredere, de værste sving er rettet ud, de stejleste bakker gravet ud, og så er vejene jo blevet asfalterede. Men selve landskabet er jo ganske som dengang – det forandres ikke.

Thy er det dejligste stykke Danmark, jeg kender. Det er helt forskelligt fra det øde, flade Midtjylland, det smilende, skovrige Østjylland

og fra Fyn og Sjælland og de mange mindre øer. Thy er noget helt for sig. Som du kan se, består Thy af en lang, smal halvø, ca. 60 km lang og en snes kilometer bred, helt omgivet af vand bortset fra imod nord, hvor der er en smal forbindelse over til Hanherred, nord for Thisted. Ude mod vest ligger Vesterhavet, mod syd har vi Nissum Bredning som er den vestligste del af Limfjorden. Mod Øst skiller en arm af Limfjorden Thy fra Mors. Kysten ud mod Vesterhavet strækker sig som en lang, fuldstændig lige linie, mens kysten ud mod Limfjorden er fuld af vige og indskæringer. Landskabet deroppe er meget afvekslende. Ude mod vest er høje klitter og bare sandstrækninger, småsøer, lyng og enkelte store nåletræsplantager. Men inde i landet er der frugtbart agerland.

Man kan komme til Thy fra mange sider. Man kan komme sydfra over Oddesund, eller man kan komme østfra fra Mors over Næssund eller Vildsund. Man kan sejle over Thyborøn kanal nord for Harboøre. Og så kan man naturligvis komme fra Ålborg over Fjerritslev gennem Hanherred til Thisted. Den vej er jeg nu aldrig kommet. Når jeg som dreng skulle til eller fra Thy, skulle jeg altid sejle – enten med færgen over Oddesund eller med en af de små færges over Næssund eller Vildsund. Jeg har også sejlet med motorbåd fra Krik over til Thyborøn, hvor Vesterhavet strømmer ind gennem en smal

åbning i klitrækken ind i den store Nissum Bredning.

Da jeg var dreng var alle veje grusveje. Dem kendte jeg fra de mange køreture, når jeg var med far ude på sygebesøg. Toget kørte jeg for første gang med, da jeg med mor var i København i 1925, en rejse der varede henved 18 timer. Man tog fra Hurup med morgentoget til Oddesund Nord. Her gik man fra toget hen over gungrende, sorttjærede planker, som vandet skvulpede nedenunder, hen til færgen. Nogle få godsvogne blev rangeret ud på færgen, mens resten af toget blev tilbage. Man gik fra borde i Oddesund Syd, steg op i et ventende tog og fortsatte i det rejsen ned over Struer, Langå og Fredericia til Middelfart. Herfra med færgе over Lillebælt til Strib og så videre med nyt tog over Fyn, se-



Ove og mor på Rådhuspladsen 1925.

lede igen med færgе over Storebælt og nåede endelig ved midnat det eventyrlige København.

I togene dengang sad passagererne i små kupeer, alle med en dør i hver side af kupeen. Langs hele togstammen løb udvendig et trinbræt, som konduktøren balancerede henad, når han skulle billettere. Han bankede på kupeeruden, undersøgte i skæret fra sin lygte billetten og fortsatte således fra kupé til kupé, mens toget dampede af sted og fløjtede advarende ved alle overkørsler. På perronerne uden for stationsbygningerne ventede stationsforstanderne i deres fine uniform med deres grønne flag rullet sammen under armen. Når alt var parat til afgang, vinkede stationsforstanderen med flaget og fløjtede i sin fløjte, og så satte toget langsomt i gang. Lokomotivet stønnede og halede af alle kræfter, hjulene begyndte igen på deres taktfaste melodi hen over skinnernes sammenføjninger, tunge røgskyer væltede ud over markerne, og telegraftrådene steg og faldt i yndefulde rytmer uden for vinduet.

Den 3. maj 1917 kom jeg til verden i lægeboligen i Hurup. Mit barndomshjem var en hvidkalket villa, som far havde bygget, da han i 1905 havde nedsat sig som praktiserende læge i Hurup. Dengang bestod Hurup kun af én lang grusvej med huse tæt ved siden af hinanden på begge sider af vejen. Vejen førte fra Næssund i øst til Agger i vest ude ved havet. Den blev i Hurup krydset af banen fra Thisted til Oddesund. På den ene side af banen lå stationen og på den anden side mit barndomshjem. Færdselen på vejen blev sat i stå, når der blev meldt for toget, ved at to bomme blev sænket ned, én på hver side af sporet, og så måtte kørende og gående vente en rum tid, til toget var passeret.

Da jeg blev født, havde min far og mor i forvejen kun ét barn, min søster Gudrun,



Lægeboligen i 1910.

som da allerede var 10 år. Hun havde længe ønsket sig en lille broder eller lille søster, og blev lykkelig, da hun fik sit ønske opfyldt. Far tog det mere roligt. Da han havde taget mig i øjesyn, efter at fødselen var overstået, var hans kommentar til mor, at hun havde givet mig parykken galt på. Far havde set, at hvirvelen, som hos de fleste sidder i venstre side, hos mig sad i højre side. Derfor har jeg også altid haft skilning i højre side, mens de fleste har deres i venstre.

Mor fik naturligvis besøg af venner og bekendte, mens hun lå i barselsseng. De kom jo for at gratulere, men en dag hørte hun nogle besøgende, der lige havde taget afsked, stå ude i entreen og tale om, hvor det dog var synd, at jeg var så grim – noget der slet ikke var faldet mor ind, og som jeg bestemt ikke tror, mor kunne bifalde. Og jeg lå og trivedes i min vugge og i barnevognen, som Gudrun trillede rundt med på ture i anlægget med veninderne Agda, Lis og Inger. Og jeg voksede og fik hvid tremmeseng og blev passet af mor og de unge piger, der hjalp til i huset.

Far var ivrig fotograf, abonnerede på amatør-fotomagasin, fremkaldte selv sine fotografiske glasplader, lavede sit eget kopieringspapir og arbejdede med bromsølv og gaslys-

papir i mørkekammeret. På et af de fotos, han tog, står jeg 1½ år gammel med strikket hue og i store støvler med min kælk, og det er tydeligt, at det hele er et paradys. Den lille prop står og stråler i sin strikkede dragt i solen og sneen.

Hvis du vil, går vi nu indenfor. Uvilkårligt går vi på listesko, selv om det er ganske unødvendigt. Dem vi møder, kan jo ikke se os. Et skilt på entredøren fortæller, at »Døren er åben«. Da vi åbner den, kimer en lille klokke meget gennemtrængende, så vi råber højt: »Det er mig!«, så enhver kan vide, at det ikke er en patient, der er kommet ind. På den måde når vi ind uden at forstyrre. Fra entreen kan vi nu gå til venstre ind i venteværelset og derfra videre ind i konsultationsstuen. Men vi vælger at gå til højre og træder ind i fars stue, en hyggelig lille hjørnestue.

På skrivebordet står et skrivesæt i messing, messingskrivebordslampe, papirkniv, også i messing, askebæger i Kählerkeramik, på et tobaksbord står en kasse cigarer og en tobaksdåse i mahogni, på væggen hænger pipebræt med tre merskumspiber. På et stort bøssebræt, beklædt med blåt klæde hænger to dobbeltløbede jagtgeværer og en pistol med udskåret træskæfte, et rævekranium, en finsk dolk i en bred skede af ben, udsmykket med



Ove 4 måneder gammel.

en tegning af en mand i en pulk, der trækkes af en ren. Og der hænger en knippel af snoet bambus med en blyklump, indsyet i skind, en tveægget dolk fra bokseropstanden i Kina i 1899, et patronbælte, en lang flettet hundepisk, jagttaske med snore og ringe til skudte snepper, bekkasiner og agerhøns.

Vi lister videre ind i mors stue, dagligstuen, hvor solen skinner ind gennem de lette, hvide gardiner. Om vinteren bliver de skiftet ud med tunge, grønne portierer, forede med sandfarvet stof, omkring døre og vinduer. Se. Der ligger jeg og kravler rundt på gulvet og leger med mine byggeklodser inde under empiresofabordet. Stuen er ret stor og møbleret fortrinsvis med empiremøbler. På en forhøjning ved vinduet sidder mor og syr på et stolesæde i stramaj. Ved siden af det indlagte sybord står rokken med hvide benknapper. Mor ser ud af vinduet lidt ned af gaden over til den anden lægebolig, hvor fars bror, onkel Henrik og tante Dagny bor.

Nu rejser mor sig og går hen og sætter sig ved det store empirechatol. Hun tager husholdningsregnskabet frem fra klappen i chatollet. Det er et usædvanligt smukt møbel, trefløjet med små spejle bag skriveklappen og øverst oppe over midterskabet en kronhjort i indlagt træ uden på en låge til et lille rum, hvor mor har gemt en lyseblå, simpel papæske med et lille sejlskib, helt af sølvpapir. Det er øjeblikke, fulde af højtid, når jeg får lov at betragte dette skrøbelige, lille fartøj. Det ser kostbart ud, hvad det naturligvis ikke er, og må kun berøres med stor forsigtighed. Gad vidst, hvor det stammer fra. Mon det har været dekoration på en bryllupskage? Måske fra mors og fars bryllup?

Stolene i dagligstuen er i empire ligesom den store skabssofa og sofabordet med indlagte fantasifigurer i lyst træ – en sovende, fyldig dame, to ugler, mærkelige griffe og fugle med dyrebene. Den høje, hvide bornhol-

mer og heiberglampen i hvidt porcelæn liver op i al mahognien. Mor rejser sig, går ind i spisestuen og gennem anretterværelset ud i køkkenet, og jeg kravler ind i mit legetøjskab i spisestuen og kommer frem igen med mit store lokomotiv af træ.

Inde fra konsultationsstuen, der støder op til spisestuen kommer hjerteskræende, halvkvalte skrig fra en patient, der får trukket tænder ud. Der er ingen tandlæger i Sydthy, og det sker ikke så sjældent, at en karl eller pige kommer ind fra landet for at få ryddet munden. Ove gruer, når han ser staklerne vakle ud af entredøren med et håndklæde for munden og spyttede blod udenfor på vejen. »Konsultationsstuen« – det er et af de mange fremmedord, Ove har inddrukket med modermælken. »Patienter« ligeså. Havde han fået forklaret, at det betød »lidende mennesker«, ville han have ynket disse stakler endnu en gang.

Hvad om vi nu en gang går ned og ser os om i kælderen. Vi kan gå derned ad en indvendig trappe ved siden af madelevatoren fra køkkenet, men kan også gå ad en lang udvendig trappe fra køkkenet ned i haven. I kælderen har de to piger deres værelse. Der er et yndigt tapet med små lyserøde rosenbuketter og en lysekrone med grønne og gule glasrør og glasperler på snore rundt om pæren. Men møbleringen er spartansk. Pigerne medbringer selv kommode eller klædeskab, når de på skiftedage, 1. maj eller 1. november, kommer fra deres hjem ude på landet eller fra en tidligere plads. I kælderen er et stort tørverum, som om efteråret bliver fyldt op med tørv. De bliver båret ind i kælderen i tørveløbe, flettede kurve med flad træbund og to hanke. Og der er et lille uhyggeligt rum, lokummet – kun oplyst af en svag pære med en dirrende glødetråd. Avisstykker hænger på en lille krog. – Så er der vaskekælderen med store trækar, så tunge, at de ikke kan tippes over,

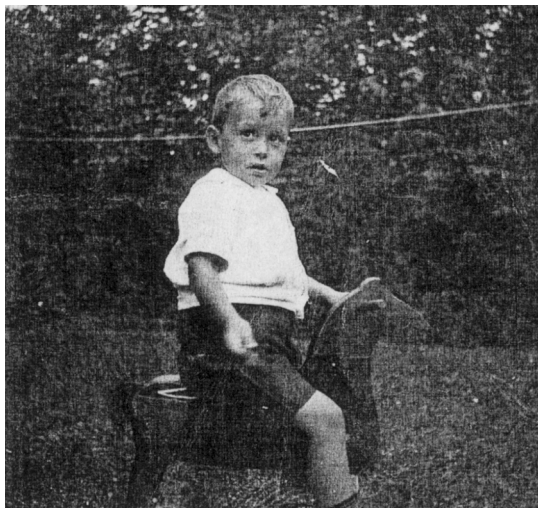


men må tømmes ved, at man slår en spuns ud forneden på siden af karret. Det er om at springe hurtigt til side, når vandet fosser ud, for ikke at blive oversprøjtet på ben og træsko. Der er desuden en oval zinkbalje, der bruges som badekar, og runde zinkbaljer og zinkvaskebræt og gruekedel.

Ved siden af vaskekælderens er der rullestue. Rullens valser af træ kan skrues meget fast sammen, så fast at det næsten er umuligt at trække svinghjulet rundt. Når vasken er overstået, bærer Stine og Erna, stuepigen og kokkepigen, vasketøjet ud i haven og hænger det op på tøjsnore, der understøttes af lange smalle træstænger. Ove følger med, med en pose med træklemmer hængende på maven. Mens nu vasketøjet hænger og tørrer i solen, foreslår jeg, at vi sætter os over i skyggen på de hvidmalede, umagelige »rådhusstole« i lindelysthuset og får os en sludder til et glas majdræk – mors speciale: presset citronsaft med sukker i.

Jeg nævnte før de tunge trækar. Alt, hvad der var tungt, frydede og imponerede mig lille purk. Jeg nød at stå ved vinduet i stuen og se på den store vejtromle, der langsomt rullede forbi, da vejen udenfor blev brolagt. Jeg iagttog den kæmpestore, tunge valse, der udgjorde tromlens forhjul, og de to høje smalle sidehjul, der sammen med valsen bar hele tromlens svære jernkonstruktion. Oppe på tromlen stod føreren og styrede på et rat, som han snurrede rundt, når valsen gennem et kædetræk skulle drejes, så tromlen kunne ændre retning en smule.

Og jeg elskede mit tunge legetøjslokomotiv, som far havde købt til mig af en håndsnild arrestant i Vestervig arrest. Det var fint sortlakeret med et hvidt og rødt bånd omkring skorstenen. Når det kom i fart, var det til virkelig fare for møbler og hvidlakerede paneler og dørkarme. Og hvor det gungrede, når de store træhjul rullede fra gultvæpperne



*Ove i haven, juli 1920.*

ud på bræddegulvet. Jeg nød lyden af tunge hestevogne, der rullede forbi udenfor, og synet af de store arbejdsheste med bølgende manker og tykke duske om hoven.

Jeg holdt meget af mors tunge, fyldige hår. Det var meget mørkt, næsten sort – endnu mørkere end hendes store, mørkebrune øjne. Jeg lå om morgenen i min tremmeseng og så på, at mor redte sit hår. Det nåede hende til livet. Hun redte det med en skildpaddekam, børstede det igennem og flettede det i en lang, tyk pisk, som hun vikledede op i en knude og fæstede med to-grenede skildpaddekamme. Når mor skulle være fin, satte hun en sølvkam med smaragder fast i håret som en krone over hårets midterskilning.

Det tunge betager mig, men naturligvis har jeg lært også at glæde mig over det lette og yndefulde.

Når jeg som dreng hørte klokkerne på jernbanebommene klemte, løb jeg hen og kikkede ud. Jeg lænede mig imod vindueskarmen og ventede på, at det store damplokomotiv med personvogne og godsvogne skulle komme drønende tværs over vejen hen til jernbanestationen. Somme tider blev der

rangeret med tomme jernbanevogne i timevis. En uendelig lang togstamme, bestående af åbne og lukkede godsvogne og hvidmalede kølevogne kørte ganske langsomt forbi. Toget tabte gradvis fart for til sidst at gå helt i stå. En tid lang holdt det stille, og lokomotivføreren lænede sig ud for at se ned langs togstammen. En jernbanemands sorte silhuet skimtedes på vej hen over sporene, en arm blev rakt skråt i vejret som tegn til lokomotivføreren om, at sporet nu var skiftet. En anden jernbanemand dukkede frem mellem to vogne, som han havde koblet fra hinanden. Også han gav tegn med armen rakt i vejret. Så vendte lokomotivføreren sig og gik ind i førerhuset. Toget blev sat i gang og kørte langsomt baglæns. Der lød et fløjtesignal, og toget bremsede op. De frakoblede vogne bagest i togstammen fortsatte hen ad sporet.

Der lød et brag, når en rullende vogns puffer stødte mod en holdende vogn, som så begyndte at rulle videre hen ad sporet. Undertiden holdt der flere vogne, som efter et puf fra en rullende vogn én efter én puffede hinanden videre. Kæder klirrede og lydene blev svagere, efterhånden som vognene tabte fart og til sidst gik i stå. Toget kørte frem igen. Frem og tilbage. Frem og tilbage. Sommetider var hele togstammen ude af syne, kun en enkelt vogn kom lydløst rullende forbi. Alt foregik spøgelsesagtigt tyst i lang venten, hvor intet syntes at ske. Og alligevel. Trods det uvirkelige over disse ensomme, tyste vogne var der en tryghed i den kendte, ensformige rytme. Ingen stemmer hørtes. Kun af og til et fløjt, og hele tiden lyden af vognene, der snakkede indbyrdes, når de ramlede sammen, og af lokomotivet, der snart stønnede og prustede og snart holdt stille og passede sig selv. Undertiden stod der en mængde heste i transportvognene og kikkede ud fra de øverste luger, der stod åbne. Hvor kom de mon fra, alle disse heste? Og hvor skulle de hen?

Nu er vasketøjet tørt og bliver taget ned. Lagner og dynebetræk bliver holdt stramt ud, rystet og glattet og lagt ned i vaskekurven stykke for stykke. Ove får lov at hjælpe og huler henrykt, når det lykkes ham at slå et pludseligt slag med et lagen, så det ryger på jorden. Så bærer de unge piger vasketøjet ind, og Ove tager sin rødmalede tricykel, Max, og kører ud på fortovet. Max har et stort forhjul med pedaler og to små baghjul. Forhjulet står i forbindelse med et rødmalet hestehoved, savet ud i træ. En tværpind gennem hestehovedet gør det ud for styr. Ove elsker sin Max og kører i timevis op og ned ad fortovet og ser ind til beboerne på vejen.

## Ovre hos Ydes

Klods op ad den hvidkalkede lægebolig ligger snedker Ydes røde toetagers murstenshus. I stueetagen et stort butiksvindue og indgang til butikken. Ved siden deraf entredør og vinduer til opholdsstue. I butikken er udstillet de møbler, som er lavet ovre på værkstedet, en lang, lav bygning omme i gården. Over indgangsdøren til værkstedet hænger et stort skilt: »S. P. Yde Snedker- og Tømmerforretning«. I det værksted tilbragte Ove utallige timer. Der var altid et vældigt liv og røre derovre. Der herskede travlhed, og der kom kunder, som bestilte arbejde udført, og maskinerne larmede, så man måtte råbe til hinanden for at blive hørt. I det forreste værksted stod motorsaven med det lange, smalle savblad, som løb rundt over to hjul, et for oven og et for ned. Den sang og hvinede, det roterende savblad, når et stykke træ blev skåret igennem, ved at svenden forsigtigt pressede træet ind mod bladet. Ved siden af motorsaven afretteren, der høvlede planker og brædder glatte, og fræseren, der når strømmen blev slået til, sendte kaskader af små

spåner ud i rummet. Larmen fra maskinerne, der brølende åd sig gennem træet, kunne tydeligt høres hjemme, og lød som musik for Ove.

Det bagerste rum i værkstedet var svendenes arbejdsrum, hvor hver svend havde sin høvlebænk. Til hver høvlebænk hørte et værktøjsskab med høvle, stemmejern, hammer, knibtang, bor, file, syle, skruetrækkere, tommestok, vaterpas m.m. Der var forskellige høvle i skabene – bugthøvle, slethøvle, skrubhøvle, falshøvle, nothøvle og den lange, tunge rubank. Og der var save af forskellige slags – gratsave, fukssvans osv. Ove kunne stå i timevis med sin legekammerat, Anton, og se på, hvordan svendene arbejdede med deres redskaber, og hvordan de sleb jernene på slibestenen, og hvordan de tildannede tappe og taphuller til vinduesrammer, døre, stole, reoler og skabe. Når et møbel var færdigt, blev det poleret, lakeret eller bejdset og derefter udstillet i butikken. De færdige møbler stod stuvet sammen, og når der en gang imellem kom kunder, måtte kunderne sammen med den ordknappe Yde kante sig rundt for at se på de møbler, der kunne være tale om.

Så var der anderledes hyggeligt ovre på værkstedet. Der var dejlig lunt fra limovnen, som der til stadighed blev fyret i med småspåner, for at der hele tiden kunne være smeltende varm lim. Pladerne af lim blev først blødt op i vand i nogle dage og derefter maset ned i limpotten, der bestod af en lille jerngryde med lim og pensel i. Denne lille gryde blev sat ned i en større jerngryde med vand i, som blev sat over på ovnen. Det varme vand i den yderste, store gryde holdt limen flydende i nogen tid, efter at limpotten var taget af ovnen og stillet hen til det møbel, der skulle limes. Når tappe og taphuller var blevet oversmurt med skoldhed, flydende lim, blev møblet banket sammen og sat i spænd og derefter sat til side, mens limen størknede.

Der var lunt og rart derude i værkstedet med alle de mange brædder, planker, lister og duftende småspåner og de hyggelige svende. En af dem var den ejegode, hjertevarme Magnus. En stor, rund mand med et stort rundt hoved, tykke læber, store, lidt svømmende øjne og en mærkelig pustende, syngende tale. Altid smilte han så rart til os drenge. En dag kaldte han mig en »dannismand«. Det forstod jeg ikke, hvad var, men nok at det var venligt ment. I modsætning til ham var Valdemar en elegant, slank, lidt reserveret mand, som jeg respekterede for hans åbne, faste blik og korrekte væremåde, men jeg følte mig aldrig rigtig i kontakt med ham. Jeg var meget betaget af han enorme adamsæble, som bestandig bevægede sig inde under huden på hans hals. Både Magnus og Valdemar blev gift med en af Ydes døtre.

Ydes fire sønner og tre døtre boede alle hjemme, og desuden boede svendene og lærlingene der. De var alle på kost hos Ydes. Det var hjertelige og glade mennesker, som det var en glæde at komme hos. Når det var fyraften hyggede svendene sig ude i værkstedet. En gang husker jeg, de morede sig med at tegne hinandens silhuetter, mens de efter tur stillede sig mellem en lampe og en finerplade. Om lørdagen blev værkstedet fejret med en »lime«, det er en kost, så der kunne være fint til næste dag. Så blev der så underlig stille derude. Anton og jeg dryssede derover og fordrev tiden med at slå søm i og lignende og savnede svendene.

Oprindelig havde familien Yde alene beboet stueetagen ved siden af butikken og lejet 1. salen ud til en fotograf. Der var derfor et stort ateliervindue i det største værelse ovenpå, og på væggen i entreen, hvorfra en trappe førte op til 1. sal, var malet ordet »Atelier«, og neden under var malet en sort, lukket hånd med pegefingern udstrakt opefter. Da familien Yde voksede, og der skulle skaffes



Senere luftfoto med lægeboligen til venstre og derefter Ydes ejendom med tilhørende snedkerværksted ud mod anlægget.

plads til den store familie, måtte fotografen flytte, og der indrettedes soveværelser ovenpå, men henvisningen til fotografen blev ikke slettet og første salen benævntes fortsat »Atelier«, udtalt som stavet her.

Alt ovre hos Ydes var anderledes end hjemme. Deres dagligdag, den måde de levede på og først og sidst sproget, som var rent thybomål. Alt fulgte jeg med i. En stor del af dagen tilbragtes ude i køkkenet, hvor fru Yde serverede kaffe, flere gange tragtet om i den blå kaffekande. Det ville være en absurd tanke at forestille sig far og mor sidde ude i vores køkken og drikke kaffe af en underkop og nyde en sukkerknald til, og sådanne tanker gjorde jeg mig heller aldrig. Underholdningen om aftenen inde i stuen kunne være

urprimitiv, og det tror jeg nok, at jeg følte lidt en aften, da jeg sad som de andre med begge hænder plantet på bordpladen og på skift med de andre sagde noget i retning af »Go daw, Ras« – »Go daw, Mads« – »Hudden håer do ed?« – »Jow, æ håer tip-tip i den jæen to å tap-tap i den åen to« (God dag, Ras. God dag Mads. Hvordan har du det? Jo, jeg har tip-tip i den ene tå og tap-tap i den anden tå. God dag Ras osv.) og sådan fortsattes bordet rundt. I takt med ordene »tip-tip« og »tap-tap« bankede den talende i bordpladen under almindelig latter. Legen gav mulighed for lidt harmløst komediespil. Dette med en gentagelse i det uendelige forekom også i en sang, jeg lærte derovre:



»Jens, i mor'n er ed markedsdaw.  
Så ska do wæl da wæl osse mæ.  
Det ska do wæl da wæl så,  
det ska do wæl da wæl så.«

Melodien hørte jeg på ny mange år efter i Norge, hvor den hedder »Haudalsslåtten«.

Det var somme tider svært, når jeg kom hjem fra et besøgovre hos Ydes, at slå over i det rigsdanske, som blev talt hjemme. Navnlig hvis jeg blev ivrig, kunne jeg forglemme mig selv. Engang kom jeg for sent hjem til middag, og mor spurgte, hvor jeg dog havde været henne. Og jeg svarede helt opkogt i hovedet: »Æ hå worn øwer po Yjdes pessoarskrald å fång rå'ter!«. Og mor udbrød: »Men Gud! Hvad er det dog, drengen siger?« Og far lo og oversatte for mor, at jeg havde væretovre på Ydes pissoir for at fange rotter. Ydes havde en guds velsignelse af rotter i deres hønsehus, som lå lige ved siden af de uden-dørs toiletter, og svendene havde så en dag bevæbnet sig med spader og stokke for at komme rotterne til livs én gang for alle. Jeg var heller ikke ret gammel, da jeg en dag til mors fryd med en alvorsmine stillede mig op foran hende og sagde: »Æ will' nødi røer we dæ mæ en illtång!« Da jeg nu engang havde opfattet denne ringeagtstryngovre på værkstedet, måtte jeg jo hjem og lire den af, selv om mor jo var ganske sagesløs.

Thybomålet blev mit andet modersmål, og fru Yde var som en anden moder for mig.

Jeg mindes, at jeg en dag, da jeg opholdt mig ude i fru Ydes køkken, uden nyfigenhed eller blusel så på, at hun vaskede »hinner pater« efter endt arbejdsdag. Og jeg hørte på hendes klage over, at en af sønnerne ikke kunne ligge tør om natten, og at det havde vist sig nytteløst at lægge en mursten ned i sengen. Alt deltog jeg i derovre. En søndag formiddag kaldte fru Yde mig ind. Jeg har vel været 5-6 år dengang. Da var hendes søn,

Halfdan, der var fem år ældre end jeg, fundet druknet i Næssund og var nu blevet bragt hjem. Hun ønskede, at jeg skulle se ham for sidste gang, som han lå der på spisestuebordet med et lagen over sig. Og hun og jeg stod der ganske alene, mens hun løftede lagnet bort fra hans ansigt og betragtede ham. Jeg mindes ham som en rar dreng.

Under et besøg hos fru Yde i juli 1978 på alderdomshjemmet »Åbakken« i Hurup, hvor fru Yde levede sine sidste år, fortalte den nu næsten 97 årige fru Yde mig om, hvordan hun allerede 9 år gammel var kommet ud at tjene i en helårsplads på en gård i nærheden af hendes barndomshjem i Gettrup i Thy. »Der var ikke noget om seksualitet, jeg ikke vidste, da jeg havde været der en tid, Ove«, fortalte hun mig på sit thybomål »Karlene og



Fru Yde som 94-årig på plejehjemmet

pigerne søgte ingenting at skjule. Og jeg kunne jo ikke snakke med mor om det«. Og hun fortalte mig om fattigdommen i hendes barndomshjem, hvor hendes mor hver dag måtte ud at hente vand i to spande ca. 1 km borte fra det husmandssted, hvor de boede. »Og på bunden af disse spande foer der nogle sorte dyr rundt, som vi jo søgte at undgå, når vi drak af vandet«.

Jeg talte stadig thybomål, og vores fortrolighed var ganske den samme – blot at aldersforskellen følte langt mindre nu. Fru Yde fortalte om, at hendes mand havde været tømrer og snedker i den lille landsby, Gettrup, da de blev gift, men der var ikke meget at lave, og de besluttede derfor at flytte til stationsbyen Hurup, hvor Yde mente, at udsigterne var bedre. Hun havde været meget betænkelig ved planen, som hun fandt risikabel, »Wi håd' jo syw smo ba'er dengång«. Men det var da gået godt. Fru Yde døde 3. januar 1979, og det blev sidste gang, jeg så hende der i sommeren 1978. Jeg gemmer mange breve, som jeg gennem årene modtog fra hende. Hun fortæller i dem om livets gang, og om sine børn, om ægteskaber, sygdom og død og om de forandringer, tiden fører med sig. *»Lukker jeg op for Fjernsynet, er det kun Tyveri og Drab, nej, saa var det skønt, da du var Barn, jeg ser dig i din laadne Overtræk, ja, og dine søde brune Øjne, jeg tænker paa alt fra 1920, ondt og godt, mest ondt – bette Bachs Forretning er nu solgt igen, der bor ingen på 1. sal, det er ikke moderne... Atter er det 3. maj, gode Ønsker sender jeg, tænk du bliver ogsaa ældre, det kan jeg ikke rigtig lide, hvad saa med Gudrun, og Magnus er 75 og Erna er 72, det er godt, de lever begge og har det saa nogenlunde med Helbredet. – Tak for alle de Tanker du har i din Hukommelse, det er som vi var unge, og du er en sød lille Dreng, jeg ser for mig, særlig den Dag, Anton og du legede Doktor i Køkkenet og Spisestuen. Du var lægen, Anton Patien-*

*ten, han skulde undersøges, og Lægen sagde: »De må hellere smide Vesten«. Hvad der senere kom ud af Konsultationen husker jeg ikke, men dette, »De maa hellere smide Vesten«, lød meget som Dr. Kjær kunde sige. – Jeg har foræret mine Børn lidt Penge, det er jo lovlig, de mangler saamen hverken Penge eller Gods men du skal ikke tro, at vi er saa fatte. Nu kan det vel være nok, vil du nok sige, jeg siger det samme...«* Og brevet, som var skrevet, da fru Yde var 96 år, slutter så med en kærlig hilsen til Gudrun og mig.

Mens fru Yde var en meget underholdende, livlig, ret fyldig kvinde med nogle meget levende øjne, var hendes mand en lille, tynd stille, grå mand, som ikke sagde ret meget, men gerne nøjedes med at smile venligt og i øvrigt passe sit arbejde. Det gjorde derfor et enormt indtryk på mig en dag, da han pludselig optrådte heftigt, nervøst og småbandende. Jeg stod sammen med en af de yngste svende inde i et hus, der var under opførelse, og der var netop blevet sat vindueskarme og vinduer ind. Når dette var tilende, var det almindeligt, at der blev sat maling af på ruderne, så man ikke af vanvare skulle komme til at sætte en hånd gennem det klare vinduesglas i den tro, at der endnu ikke var sat glas i vinduesrammen. Svenden tog derfor nu en malekost og begyndte at male en meget stor cirkel på en af de nye ruder. Men så uhyre langsomt og forsigtigt malede han, at malingen løb i lange striber ned ad glasset, og da greb Yde med et højt: »NEJ!« penslen ud af hånden på svenden og lavede i ét eneste strøg en stor, hvid cirkel på ruden. Jeg blev uhyre overrasket over, at den stiltfærdige snedkermester pludselig kunne vise en så heftig aktivitet og fratage en svend et stykke arbejde. Sådan ville Yde bestemt aldrig have optrådt over for den dygtige Valdemar eller den elskelige Magnus, som arbejdede helt på egen hånd og altid havde tid til at stoppe op i

arbejdet og tage sig en skrå og snakke lidt med os børn.

## Thybomål

Det uforfalskede thybomål, som jeg lærte det hos Ydes, faldt mig nøjagtig lige så selvfølgelig som rigsmålet, der taltes hjemme. Men dialekterne var i tilbagegang, efterhånden som rigssproget vandt større udbredelse med overgang mellem dialekt og rigssprog, som spøgefuldt kaldtes »stationsby-jysk«. Det lyder mildt sagt ikke kønt, men naturligvis blev mit sprog påvirket deraf. Jeg sagde f.eks. »skjårten« og »fjårten« og ikke »skjorten« og »fjorten«, som det hed hjemme og ikke »æ skjowt« og »fjowten«, som det hed ovre hos Ydes. Jeg græmmes over mit stationsbyjysk, som jeg stadig beflitter mig på at udrydde.

Men jeg værner om mit thybomål, og det varmer og føles så dejligt trygt at huske, hvordan f.eks. tallene lød fra ti og fremefter: »ølle, tøl, tre'ten, fjowten...«. Ethvert sprog og enhver dialekt er som sød musik, når det tales rent, sikkert, tydeligt og uforfalsket. Også thybomål har dets særlige klangskønhed. Det præges af den talendes personlighed og har som ethvert sprog særegne vendinger og betoning, som det er en fryd at lytte til og genkende, når man møder det. Karakteristisk er, at mange ord, som ellers ikke har stød, udtales med stød. For eksempel udtales dukke, hoppe, katte, lampe og skjorte: do'k, ho'p, ka't, lam'p, skjow't. I andre ord som træsko og hvidkål trækkes det første led meget langt ud uden stød, mens sidste led gøres kort. Det hedder »træ-æ'sko« og »hwi-i'kol«. Det personlige pronomen, jeg, hedder Æ. Det ubestemte pronomen, man, findes ikke. Det erstattes af Jen (én), hvis den talende regner sig selv med i et udsagn. Holder man derimod sig selv udenfor, bruges 3. personflertal, de.

Således bliver: Man kan aldrig vide – til »Jen ka åldri weed«, mens vendingen: Man siger – bliver »De sæjer«. Ordet man kan også erstattes med passiv. Man har spurgt mig, bliver »Jeg er blevet spurgt« – »Æ er bløwn spuer«. Forholdsordet på udtales o. På vognen hedder »o æ wukn«, idet man danner bestemt form af navneord ved kendeordet æ, svarende til det engelske the. Når jurister foretager en åstedsforretning er der i virkeligheden tale om en besigtigelse på (o) et bestemt sted, altså: »O steds«.

Mange ord, som ikke – længere – findes i rigssproget, lever på thybomålet. En krejler er en person, der kører rundt og falbyder varer fra en lille vogn. En told vil sige en prop. En lime er en kost. Oin er et lille formiddagsmåltid. Næ'ter er aftensmad. At blive inviteret til fødselsdag hedder; »Å blyw bujen te gebus« – med tryk på anden stavelse – (tysk geburtsdag). Istapper hedder »Isigler«, som tydeligvis er et lån fra engelsk. Fiskerne på vestkysten stod i nær kontakt med de engelske fiskere på havet. »Han håer en gue hou« vil sige, at han har en god hukommelse. »Hejsen« betyder ellers. »De wa hejsen skjøn«. Når fru Yde ville sige: »Aah, jeg be'r«, sagde hun: »Ikke for det«. En variation heraf hedder: »Nej derfor ikke«.

## Sommer

Det er sommer, tidlig morgen. Ove står, alene, ude på trappen, der fører fra køkkenet ned i haven. Solen bager på de hvidkalkede mure. Stæren sidder på sin pind på kassen ved siden af vinduet ind til konsultationsstuen. Den fløjter af fuld hals og basker med vingerne. På den anden side af vinduet står den høje persiske rose i fuldt flor. Alt er lutter fryd og velvære.

Ove går med sin legevogn over til Anton: Ove, Anton og Signe, der er to år yngre og





*Ove, ukendt, fru Yde, Anton og Søster.*

Antons lillesøster, kører over i anlægget og plukker græs og mælkebøtter til Ydes høns. De skiftes til at være kusk og heste. Når en af hestene bliver træt af at være hest, smøger den tømme af ærmet og går hen til vognen og bliver så kusk i stedet. Kusken hypper på hestene, og skal de gå baglæns, siger han: »ryk, ryk« (med helt rent y), og de rykker baglæns. Gør de ikke, som der bliver sagt, bliver de bragt til fornuft med et ekstra træk i tømmerne.

Efter at de har smidt græs og mælkebøtter ind til hønsene, går Ove hjem igen. Her giver han sig til at lege bondegård med sig selv. Han har lavet en stald af mursten, som han har stillet på højkant og breder nu græs ud i båsene. Han har både heste, køer og kalve. Hestene er hestesko som han har fundet ude på vejen, køerne og kalvene er større og mindre flintesten med huller i. Han har bundet snore i stenene og trækker dyrene på stald. En meget stor, meget nedslidt hestesko er

hans bedste arbejdshest. Et par mindre sko er køreheste.

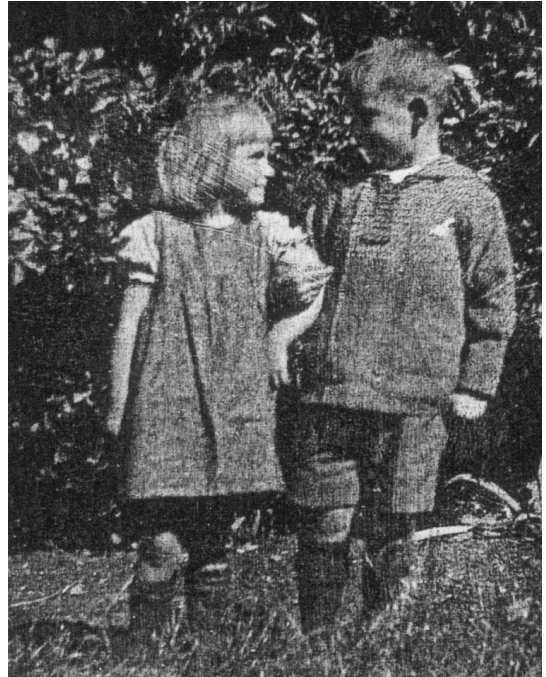
Et lille hjørne af haven er Oves. Der har han sin egen flagstang med et flag, han kan hejse. I haven har han dejlige, blå violer og aurikler med fløjlsbløde farver, som han elsker. Men mere end nogen anden farve betager den dybrøde farve på de modne rønnebær ham. Den farve genoplever han hvert eneste efterår. Ove er nu træt af at lege bondegård og henter Max og kører ud på vejen. Ovre på den anden side sidder fru bagermester Petersen og kikker i sit gadespejl. Fru Petersen har gigt og sidder i sin rullestol ved sit vindue ved siden af bagerbutikken. Hun nikker i spejlet til de bekendte, der kommer forbi på fortovet, og de vinker tilbage ind i spejlet. Hun er meget rar og vinker venligt til Ove. Hun kender Ove fra hans mange køreture på Max. Og hun har moret sig, når hun har hørt om hans små visitter i bagerbutikken. En morgen, han var blevet sendt derover



efter morgenbrød, stod han derinde og sagde, at han skulle have 3 rundstykker, men det måtte også gerne være bolcher. Man havde så ringet over for at høre, hvad han skulle have – en anden gang, da Ove var kommet ind, og ekspeditricen havde spurgt ham, hvad det skulle være, svarede Ove, at han ikke skulle have noget, men blot kom, fordi han gerne ville se lidt på deres lagkager. Derefter var han så gået igen.

Efteråret nærmer sig. Bladene begynder at blive brune. Ove ved, at det først bliver vinter, når alle bladene er faldet af træerne, og da han gerne vil, at det snart skal blive vinter, henter han en saks og går i gang med at klippe blade af træer og buske. Han indser dog snart, hvor håbløst det er, og at han må vente længe endnu, før han kan komme ud med sin kælk. Men nu er rønnebærrene ved at blive røde. Græsset under rønnene bliver efterhånden helt rødt af de nedfaldne bær. Ove og Søster, Antons lillesøster, som aldrig hedder andet end Søster, selv om hun rigtigt hedder Signe, hjælper hinanden med at samle røde rønnebær. De har hver en stoppenål med en tynd snor i og sidder på en bænk og laver lange halskæder. I lutter glæde over legen giver Ove Søster et kys lige på munden, og de fortsætter deres leg med at trække rønnebær på snor.

Men en slange har været i paradiset. Om aftenen, da Ove sidder og hygger sig i Ydes køkken, bliver han kaldt ind til de voksne, hvor en fremmed dame er på besøg. Det er hende, der har iagttaget Ove og Søster, og det er hende, der har fortalt, hvad hun har set. Ove bliver spurgt, om han har kysset Søster, og da han åbent og beredvilligt svarer ja, udløser han svar små, venlige smil rundt om, og han får lov at gå ud i køkkenet igen. Han skænker ikke de voksne nyfigenhed en tanke. Men at Ove var meget glad for Søster var ganske tydeligt. Når han var syg og lå i sin



*Søster og Ove.*

tremmeseng, udmattet af feber, bad han altid om, at der blev sendt bud efter Søster. Hun kom så stille ind og satte sig ved siden af sengen og kunne blive siddende der i timevis, uden at hverken hun eller Ove mælede et ord. At Ove var syg, kunne være en følge af havgusen – en iskold tåge, der på lune dage pludselig af vinden førtes ind fra Vesterhavet.

Somme tider sender Oves mor Ove ud på en spadseretur med Oves barnepige, fordi hun ønsker, at Ove kommer ud i den friske luft uden for Hurup. Og de to spadserer så ud af den ny Vestervigvej op mod Ashøje. Lidt inde til siden ligger herinde mellem granerne en stenbunke, en lille stendysse. Og den unge pige kaster nu en sten på bunken og lader Ove kaste en sten på den også. Det måtte man gøre for at afværge ondt. Anden forklaring fik Ove ikke. Pigen kunne velsagtens heller ikke give nogen forklaring derudover. Det blev Oves første møde med overtro. Mange

år efter læste Ove Sigrud Undsets roman om Olav og Sigrud, de to børn i Hestviken i 1200 årenes Norge, der hver kastede en sten på en dysse »til tegn på, at de havde gjort deres kristenpligt mod den døde. Det skulle være en, som havde begået selvmord for længe siden...«.

## Træk fra dagliglivet i Hurup

P. Westergård-Bach, eller »Bette-Bach«, isenkramforretning ligger lige ved siden af Ydes butik. Nede i kælderens under isenkramforretningen sidder der en mand og laver træsko. Han har vistnok tuberkulose – i hvert fald er Oves mor meget ængstelig for at Ove går derned på grund af den mulige smittefare, hvad Ove gør alligevel. Han kommer ned gennem en lem i gulvet i bagbutikken, og dernede sidder træskomageren. Ved siden af sit arbejdsbord har han en balje med vand, som han dypper træskoene i for at blødgøre læderet. Når træskoene er færdige, lakerer han dem sorte. Ove finder det uhyre interessant at se manden arbejde, selv om han ved, at han ikke må være der.

Ove må heller ikke komme i søndagsskole. Der er han meget ked af, fordi Anton hver søndag går i søndagsskole, og det pirrer Oves nysgerrighed. Og skønt det altså er forbudt Ove, går han en søndag med Anton i søndagsskole blot for at se, hvad der foregår. Da han kommer ind i salen, står en mand og holder tale. Han fortæller om, at gaderne i paradiset oppe i himlen er brolagt med guld-tokroner. Det finder Ove er utroligt fint og dyrt.

Over for søndagsskolen på Gammel Vestervigvej bor den venlige, altid smilende morbror Niels. Han er Antons morbror og muremester. Morbror Niels's kone, Marie er umådelig rar og meget lattermild. Hun laver karameller, nogen helt flade, firkantede no-

gen med knuste mandler i, som hun rister på en plade. De smager vidunderligt. Det er synd, at morbror Niels's ikke har børn. Morbror Niels holder duer. Ove er syg for selv at få duer. Ovre i posthusets have ligger et gammelt redskabsskur, hvori der engang har været duer. Fru postmester Bloch, der er Oves gudmor, giver gladelig lov til, at Ove benytter dueslaget, og sammen med sin far henter Ove fire duer oppe hos morbror Niels og anbringer dem i dueslaget, hvor der bliver sat hønset foran flyvehullet, så duerne ikke skal stikke af. Hver dag går Ove så med sin far den korte vej over jernbanen til posthuset for at give duerne korn og frisk vand. Endelig kommer den dag, da hønsettet skal pilles ned. Men ak. Duerne styrter straks af sted, velsagtens den lige vej tilbage til morbror Niels. Forbi er Oves duehold. Og alt det dyre korn givet ud til ingen nytte!

Af og til er Ove med sin mor på besøg hos gamle fru hestehandler Hansen. Hun er over 80 og bor i en hvidkalket gård ved siden af skolen. Under disse besøg er Ove meget optaget af at betragte en hvid porcelæns-høne i næsten naturlig størrelse, som står oppe på en reol. Og en sølvmølle på et tobaksbord, som bruges til at klippe cigarer med, finder Ove meget fin.

Hygiejnen rundt omkring var ikke altid den bedste. En dag blev Ove sendt ned til barber Christensen med besked om, at Ove skulle klippes pilskaldet. Barber Christensen undrede sig og spurgte Ove, om han var sikker på, at der skulle tages så meget af. »Ja, det er jeg sikker på«, svarede Ove, »jeg har nemlig fået lus«. Da Ove kom hjem uden et hår på hovedet, badede hans mor han i sublimatvand. Hvor Ove havde hentet sig de lus, vidste ingen, men det var, hvad der kunne ske. Engang var Ove med sin mor og søster Gudrun med ude på sygebesøg i Agger. På hjemturen skiftedes Oves mor og Gudrun, der sad

på bagsædet i bilen, til at fange lopper på Oves fars flip. En anden gang var der en mand med en dårlig fod i konsultationen. Da Oves far havde undersøgt foden, der var ren og nyvasket, bad han om at måtte se den anden fod, den var kulsort.

Det var en kolossal omvæltning, da der blev installeret centralvarme og WC hos Oves. At kunne dreje op for en hane på en porcelænsvaskekumme og mærke, at der strømmede varmt vand ud! Fantastisk! Det var noget andet end vaskestellet med den store, tunge porcelænskande med koldt vand. Og at kunne benytte et WC i et badeværelse i stedet for at skulle sidde nede på det gammeldags das i kælderen, hvor der var så uhyggeligt! Nu gjorde det slet ikke noget at skulle sidde og trykke og trykke, til man blev blå i hovedet. Kom der intet resultat ud af anstrengelserne, betød det helt sikkert amerikansk olie, og det smagte forfærdeligt.

Og endelig begynder vinteren at nærme sig. Ove går tur med sin mor. De går ad »Tjørnevejen« ved kirken. Oves mor med skindhue og prikket næseslør og i kåbe. Ove varmer fingrene inde i hendes store, lodne muffe. Og der kommer sne! Ove kommer med ud på kanetur. Nogle steder er sneen føget væk fra vejen, så det går i skridt, mens mederne skriger mod den bare jord. Andre steder jager kanen af sted, mens sneen, som de to heste sparker op, ryger ind i det net, der hænger og flagrer bag hestene for at opfange sneen. Ove sidder pakket ind i uldtæpper under et stift dækken og nyder farten og de klingende bjælder.

## Juleforberedelser

Det er snart jul. I manufakturhandler Hanches vinduer på den anden side af gaden er der udstillet et dukkehus, og hele tiden kom-

mer så en, så en anden dukke frem fra bagsiden af dukkehuset ovre til højre og kører stiv og strunk langs dukkehusets facade over til venstre, hvor dukkerne kaster sig en kvart drejning om og forsvinder bag husets gavl. Kort efter viser en ny dukke sig over fra højre, og således bliver det ved. Og nede ved Lyngbæks boghandel – nej, hvor der duftede af jul! Det er vidunderligt og spændende alt sammen. Samme duft og samme farvestrålende udstilling hvert år med et væld af dejlige varer, som man bare kan gå rundt og kikke på og beundre. Der er overdådigt pyntet med al slags julestads, åbne æsker med lys og flag og farvestrålende knallerter, glimmer og brogede glaskugler. Som et fepalads! Der er alt, simpelthen alt. Og hvilken duft! Himmelsk.

Hjemme blev der bagt. Først en stor kringle med rosiner, kanel og sukat. Et stykke af dejen bliver lagt til side til Ove, som former det til en and – han kalder en vakand – som bliver bagt sammen med kringlen og spist med det samme, den er ude af ovnen. Så bliver der lavet kagemænd og kagekoner, vist nok af en ret primitiv dej, hvis opskrift desværre er gået i glemmebogen. De bliver pyntet med rød og hvid glasur og smager storartet og er meget mættende. Oves mor skærer nisser med tophue, hjerter og forskellige dyr ud i dejen efter skabeloner af pap. Også de bliver rigt dekoreret med glasur. Sprøde og dejlige er de. De mest vellykkede skal på juletræet sammen med hjemmelavede marcipanfigurer. Resten kommer i store kagedåser og stilles på hylden i anretterværelset. Dér sættes også dåserne med de brune kager, jødekager, vaniljekranse, klejner og pebernødder i massevis. Uhm!

## Jul på »Hørupholm« 1921

Den første jul, jeg kan mindes, blev fejret hos

min farmor på »Hørupholm«, en lille gård uden for Kjellerup mellem Viborg og Silkeborg. Det var en lang togrejse fra Hurup. Jeg husker, vi stod af toget ved et trinbræt midt ude på det åbne land og derfra gik i den mørke vinteraften – en lang travetur forekom det mig – ad en markvej op til gården. Jeg husker denne juleaften, hvor vi ventede inde i dagligstuen i tasmørke, indtil fløjdøren til spisestuen eller havestuen gik op, jeg stod forrest og så det første juletræ, jeg kan minde. Det stod midt ude på gulvet, og foran træet nede ved foden mellem grenene stod der en nisse, en lille gråklædt dukke. Han var i træsko og havde en rød hue og et stort hvidt skæg. Han var næppe mere end 25 cm høj. Jeg knugede ham jublende i favnen og blev med at kryste ham med ordene: »Ga-am-le nisse, ga-am-le nisse«. Han var vist egentlig ikke ment som en gave til mig, men blot som juletræsdynt, men han blev hele julen for mig. Det var julen 1921.

## Min store søster, Gudrun

Når Gudrun ikke læste lektier eller øvede sig på klaveret og ikke var ude at lege med sine skolekammerater, spillede og sang hun for mig eller læste børnebøger højt. Det var en enestående rigdom for mig. Far og mor var ikke musikalske, og derfor betød det meget for os begge, at vi sammen kunne nyde de små stykker, Gudrun spillede, og jeg kunne dem alle udenad – Beethoven's Andante Favori i F-dur, Mozart's Sonate i A-dur, Kuhlau's Sonatine 20 nr. 1 i C-dur, Mendelsohn-Bartholdy's Frühlingslied, Dvorzak's Humoreske, melodier af Schumann m.fl. – Hvilken rigdom disse og mange, mange flere komponister har skænket menneskeheden, og hvor er deres toner nået vidt omkring. Der sad nu en skolepige i en fjern landsby højt mod nord

og blev ved hjælp af enkle nodetegn indført i tonernes vældige verden og indførte samtidig sin lille broder i denne verden, mens han lå på gulvet med sine byggeklodser og andægtigt lyttede.

Når Gudrun spillede og sang børnesange for mig, udfoldede hun hele sit dramatiske talent. Jeg husker brudstykker af sange, som jeg elskede, fordi Gudruns betoning og mimik gjorde dem så levende. Jeg elskede at høre om slagteren, der »med sin tykke vom danser avedom, værdelig som pa-a-ven« og tillige var så stærk, at han kunne »slå en tyr for panden«. Jeg så det alt sammen for mig og jublede.

Og Gudrun sang »På Vossevangen der vil jeg bo« og »Mor, Viggo Då spørger, om jeg må – køre ud med ham en tur på slæden... Mor, må jeg få mine træskostøvler på«. Det var jo netop min verden, disse børnesange handlede om.

Når julen nærmede sig, sang Gudrun:

»Når sneen ligger på mark og enge  
og stormen river i sine strenge  
fra skoven kommer en gammel fyr  
– fortæller dejlige eventyr.  
Hvert lille barn kender ham til visse  
– det er den venlige julenisse.  
I Skoven inde han har sit skjul  
og kommer frem, hver gang det er jul.«

Der var dog et af versene, jeg ikke brød mig om. Begyndelsen kunne gå an om de flittige børn, »der lærdom søger og læser flittigt i deres bøger og ser på landkort og skriver stil – til dem han sender et venligt smil«. Men jeg brød mig ikke om den gamles formaning til de dovne børn: »Brug tiden bedre til næste år!« – Tænk at skulle vente et helt år på den venlige julenisse!

Under omtalen af Gudrun, der sang for mig, nævner jeg »Slagter'n , der danser aved-



om og slår en tyr for panden«, hvad Gudrun sang så festligt for mig, at jeg jublede, nu er jeg stødt på dette digt, som jeg ser er af Harald Bergstedt, og titlen er:

Bal i provinsen:

Der, hvor aen brusende styrter under broen  
klinger mellem husene balmusik fra kroen...  
Slagter'n sejler salen om værdelig som Paven  
Enken har hans hjerte brændt, hun og ingen  
anden,  
Slagter'n er saa hjertespendt, han der med  
cigaren tændt  
slaar en tyr for panden ..

Hvor var jeg ovenud lykkelig! Og tænk, at Gudrun da kun har været ca. 15 år! Børne-bøgerne, som Gudrun læste højt, var meget ofte på vers. Der var Else Beskow's bog om »De små skovnisser« med røde, hvidprikkede huer, som levede ude i skoven hos deres milde, rare mor og faderen, som gik på jagt og fældede en kæmpestor hugorm, mens de små børn lå i sikkerhed bag en væltet granstamme. Det var jo ganske, hvad jeg selv havde oplevet, da jeg en sommerdag oppe i Ashøje så far slå en stor hugorm ihjel med sin stok.

Jeg elskede billedet af den lille hare, der løb, »som om det livet gjaldt«, mens den i virkeligheden bare trak to af børnene efter sig på deres slæde. Men når vi så kom til billedet med den uhyggelige, gamle bjergtroll, der kikkede ud fra bjerget og råbte: »Uhuhu«, så skyndte vi os at blade videre, for det billede brød jeg mig bestemt ikke om.

Og vi læste om Lille Ole og hans bold og om Puttes eventyr i blåbærskoven hos blåbærfar og tyttbærmor. Men den bog, der morede mig allermest var Louis Moe's bog om den grinagtige svømmelærer, frøen Peter Kvæk. En herlig fyr. Meget polisk. Han optrådte i spraglede svømmebukser og lærte insekter og andre smådyr ved skovsøen at

svømme. Og »Brumle-Brumle«, bjørnen, der klatrede op i et træ for at søge efter honning. Derfor blev den forfulgt af en bi, og da bjørnen var klatret ud på en tynd gren, brækkede grenen, og bjørnen faldt i vandet, som sprøjtede højt op til biens og min store fryd.

Og så sang Gudrun. Lille guts vise (ro, ro i sjægte stor), Søren's far har penge, Tre søde småbørn med øjne blå (Vente på far) og mange flere. Gudrun spillede også komedie. Det var på Hurup realskole, og jeg fik lov at komme med. Jeg sad på forreste række og slugte hende med øjnene. Hun spillede »Frøknens« i »Intrigerne«. Jeg begreb ikke meningen med slutordene:

»Frøknens intriger ved hoffet har lært.

Der, som man siger, trives de svært.

Drejer det sig der ligesom her  
om syltetøj? Føj!

Frøknens intriger gik op i røg«.

Bagefter kaldte jeg Gudrun for »Frøken Intriger«. På to fotografier af Gudrun fra denne skolekomedie står hun på scenen i lang, sort silkekjole med hvide kniplinger og hvid kyse og dejlige, lange slangekrøller. På det ene er hun frøkenen med hænderne samlede og med et impertinent smil. På det andet står hun med åbne arme og ser ned på mig med jordens sødeste øjne. Jeg beundrede hende grænseløst.

Engang fik jeg til jul et ur af tante Anna. Jeg ser det tydeligt for mig – en stor, blank metalkapsel, hjul til optræk og til at stille viserne med, øverst oppe over tallet 12 en bøjle, hvortil var hæftet en svær metalurkæde. Jeg var stolt af det ur, meget, og har nok på det lært at kende klokken. Det var nok uden værk. – Jeg var blottet for forståelse af begrebet tid. En dag fik jeg besked på at gå ned klokken 4 om eftermiddagen på telefoncentralen, måske var det med en besked, og



»Frk. Intriger«.

måske ankom telefonistinden først ved den tid – jeg aner det ikke. Jeg aner heller ikke, hvor gammel jeg da var. Men jeg husker, at jeg havde fået mors lille ur med, for at jeg på det kunne se, når klokken var 4.

Hvor gammelt er et barn, når det lærer klokken? Jeg gætter på, at jeg har været 6 år.

Det, som gør, at jeg husker denne eftermiddag så tydeligt, er, at det var en lidelse at vente på, at klokken blev 4. Talløse gange så jeg på klokken, i håb om, at den nu var 4. Tiden sneglede sig af sted. Jeg gik ude på fortovet. Og endelig er jeg så blevet udfriet af mine lidelser. Jeg havde ikke begreb om, hvor længe et bestemt tidsrum var, at det ville vare

så lang tid, til klokken ville være 4. Tiden som dimension var endnu ikke gået op for mig.

## Onkel Henrik og tante Dagny

Nu foreslår jeg, at vi går lidt over på den anden side af gaden og besøger onkel Henrik og tante Dagny. Onkel Henrik var en usædvanlig hyggelig, stille mand, glad og afbalanceret og ganske blottet for ambitioner. Gik altid klædt i sort, bar sort slips og gik med høj, hvid flip og løse manchetter, og når han skulle ud, iførte han sig nogle pudsig, sorte støvler med spænder og tog en sort, flad, ulden kalot på hovedet. Den kalot brugte han hele året rundt – også om sommeren, når han tog ud på sygebesøg uden overtøj. Før han satte sig ud i sin bil og tøffede af sted, tog han en lille, flad æske op af vestelommen og fandt derfra en lille, rund sort stang skrå, som han bed et lille stykke af, hvorefter han igen lagde æsken tilbage i vestelommen.

Han kørte i en lille 2-personers, mørkegrøn Renault, hvis maximale hastighed var 30 km i timen. Grusvejene var heller ikke til større hastigheder, og afstandene i Thy var ikke stor. Når han standsede op ved købmanden for at få benzin på, tog han sin regnestok frem og regnede prisen efter, mens kommissen stod og pumpede benzin op ved hjælp af et håndsving på pumpen. Før onkel Henrik fik Renaulten, kørte han på sygebesøg i hestevogn. Han sad da i sin »doktorstol« på hestevognen, en lille lænestol, der blev anbragt på vognen. Han havde to køreheste, der stod opstaldet ovre hos naboen, købmand Agerholm. Den ene hest var sort, den anden grå. En af onkel Henriks talende papegøjer havde efterhånden så ofte hørt ham ringe til købmanden om at spænde for, at den kunne sige: »Købmand Agerholm – den grå!« eller »Købmand Agerholm – den sorte«. Men en dag slog det

sludder for den, og den råbte ud i stuen: »Fy for købmand Agerholm!« Af og til blev denne papegøje anbragt ovre i venteværelset til underholdning for patienterne, og her kunne den pludselig udstøde et: »Jeg er så då-å-rlig«. Engang, da min humørfyldte og meget selskabeligt anlagte tante Anna, onkel Henriks ugifte søster, under et besøg i Hurup meget mod sit ønske var blevet overladt til sig selv, satte hun sig hen til papegøjen for at lære den at sige: Jeg ke-e-der mig! indtil den pludselig udbrød: »Åh herregud!«

Onkel Henriks humor var af mere underfundig og stilfærdig art end den højtleende tante Annas. Han gav tit sine patienter de pudsige tilnavne. En af hans patienter, som på grund af en stor pukkel aldrig hed andet end »Jeppe Pukkel«, konsulterede onkel Henrik, og onkel Henrik blev derefter familiens læge. Jeppe Pukkel ernærede sig hovedsagelig ved krybskytteri. Onkel Henrik omtalte hans kone som »Jep-inden« og sagde, at han »havde den ære« også at være hendes læge. En anden patient, Karen Søndergård, der havde et meget stort hønsehold, kaldte han Karen Hønsegård.

Onkel Henrik holdt i øvrigt en overgang også selv høns, men af fine stammer, og det kunne godt være en kostbar hobby. En vinterdag, da Ove sad hjemme ved spisebordet, kom en af de unge piger farende ind og råbte: »Stræv å kom', stræv å kom« (Skynd jer at komme, skynd jer at komme) Der sidder en stor fugl oppe på taget". Far sprang op, ladede jagtgeværet i en fart og kom ud og fik fuglen udpeget. Det sneede stærkt, og man kunne kun lige ane et stort uhyre, der sad oppe på tagryggen. Oves far dundrede løs, og fuglen trillede ned. Så gik der bud over til onkel Henrik, der også var ivrig jæger – eller også havde han hørt braget – han kom i hvert fald over for at se, hvad det var for en mærkelig fugl, hans bror havde nedlagt. Da han så den,

sagde han resigneret: »Tak skal du s'gu ha. Nu har du skudt min ny Brahmaputra-hane«. Han havde lige anskaffet den, og så var den altså stukket af.

Onkel Henrik og far var begge ivrige frimærkesamlere. De havde hver et springbind – »Soennecken's Brevordner« – hvor en drabelig klemmeanordning holdt sammen på de mange gennemhullede, hvide ark, som frimærkerne blev klæbet op på. Arkene var ulinierede, og blev forsynet med blyantslinier med stor afstand, og her blev så med blyant markeret afstanden mellem hvert mærke og anført de enkelte mærkers numre i et frimærkekatalog. Øverst på hvert ark blev med blæk angivet navnet på de lande frimærkerne hidrørte fra. På ark med navne på jordens fjerreste egne som Natal, Indore, Persien, Queensland, Haidarabad mv. var kun indklæbet et enkelt mærke, mens andre ark var helt dækket af mærker med kun ganske få tomme pladser. Landene var ordnet i alfabetisk rækkefølge, så man hurtigt og bekvemt kunne finde det land, man søgte gennem de bogstavark, der i alfabetisk rækkefølge stak frem ude i højre side. De ældste danske frimærker i fars brevordner var fra 1851. Et 40-øres frimærke fra 1928 viste Roskilde domkirke, hvad jeg naturligvis ikke hæftede mig ved dengang. De nyeste mærker er med et brystbillede af Chr. X. i lysegrønt, lilla, umbra, rosa, himmelblåt og orange farveskær til værdier fra 5 øre og opefter.

Far klippede dagligt frimærkerne af de konvolutter, posten bragte. Frimærkerne lagde han ned i en bestemt skuffe i skrivebordet i konsultationsstuen, og med mellemrum tømte han så skuffen og lagde de afklippede stykker på papir med frimærkerne lagt med ryggen opad til tørre på trækpapir, som far havde en syndig bunke af med reklame fra forskellige medicinalfirmaer. Jeg fik tit lov at tage en stak danske frimærker fra skuffen,

som jeg dels satte ind i mit lille frimærkealbum, dels brugte til at bytte med. Hvorfor onkel Henrik og far havde deres mange eksotiske frimærker, aner jeg ikke. – Jeg har nu i mange år gemt på disse to »Soennecken's Brevordnere« som vidner om de to brødres orden og levende interesse, som de dyrkede i fællesskab.

Onkel Henrik syslede med mange forskellige interesser. Allerede som dreng klippede han flittigt silhuetter og ofte var ligheden med de portrætterede slående. En gang viste han en af pigerne på Hørupholm en silhuet af en siddende mand og spurgte hende, om hun kunne se, hvad silhuetten forestillede, og hun svarede glad: »Ja men det er jo en af de gamle spisestuestole!«. Han blev en ivrig amatør fotograf og optog stereoskopfotografier med overraskende dybdevirkning, når man betragtede de to næsten ens fotografier i det specielle betragtningsapparat. Han indrettede mørkekammer og anskaffede sig sammen med broderen, Oves far, røntgenapparat. Han eksperimenterede med radioaflytning, og begyndte med et krystalapparat. Han opfangede udsendelser over Lyngby radio, hvorfra Svend Carstensen i 1923 begyndte at udsende nyheder, og skrev og fortalte kammersanger Holm herom. Krystalapparatet udskiftede han med fine, store apparater i kasser med udskiftelige spoler, og øretelefonerne blev udskiftet med højttalere, som sendte gennemtrængende hyletoner ud i stuen, når han sad og ledte efter en station. Ude i haven blev rejst en mast, hvorfra en antenne førtes ind i huset. Sådanne antenner blev efterhånden rejst overalt, og ovre hos Ydes sang svendene: »Det var Adrienne med sin luftantenne...«.

Da Oves far begyndte at snedkerere, måtte onkel Henrik også have sig en høvlebænk. Men han drev det ikke til meget andet end talløse stærekasser, som blev hængt op på

husmuren og i træerne i haven. Der var altid et vældigt leben om sommeren omkring disse stærekasser. – Mest af alt elskede onkel Henrik at hygge sig med sine mange bøger. Det var især populærvidenskab som »Matematik for millioner« og »Frem«, men også Wilhelm Bush's tegninger og Albert Engstrøm. Engstrøm elskede han og havde efterhånden samlet mere end 40 bind.

Onkel Henrik var født i 1863 på Hørupholm som søn af prokurator Kjær og Wilhelmine Kjær. Allerede som 12 årig blev han sendt hjemmefra for at blive student fra Metropolitanskolen. Derefter læste han medicin. Under opholdet i København boede han hos sin tante, enkefru pastorinde Kjær og dennes to døtre, Thora og Karen. Karen Kjær stiftede siden sin egen skole i Gartnergade i København. Den skiftede siden navn til Nørre Gymnasium. Thora Kjær blev gift med onkel Henrik, da han var blevet medicinsk kandidat, og sammen rejste de – hvorfor må Vor Herre vide – til Hurup, hvor onkel Henrik praktiserede til sin død i 1941. Allerede i 1913 døde Thora, og det var et stort slag for ham.

Derefter ansatte han frk. Dagny Stoltze som husbestyrerinde. Hun var datter af stationsforstanderen i Hurup. Hun var 29 år eller 20 år yngre end onkel Henrik. Efter et par års forløb giftede de sig, og det blev et meget lykkeligt ægteskab. De fik ikke børn til tante Dagnys sorg, for hun elskede børn. De boede i en gammel dyrlægebolig, som mindede om en bondegård med stuehus ud til vejen. I en sidefløj var bryggers, venteværelse og hele to konsultationsstuer. På gårdspladsen, som lå bag stuehuset og således ikke kunne ses ude fra vejen, lå et tykt lag ral, så man altid inde kunne høre, når der kom patienter gående over gårdspladsen til konsultationsstuen eller bude med varer til køk-kendøren.



Ude i køkkenet gik tante Dagny og sang dagen lang, en endeløs sang uden ord, som begyndte om morgenen og først sluttede om aftenen. Glad og fornøjet gik hun og kvidrede og nynnede, mens hun lavede mad, og hvad hun ellers var optaget af. Når Ove savnede en at lege med, gik han ofte tværs over vejen over til onkel Henrik og tante Dagny, hvor han jo altid kunne sidde ude i køkkenet og hygge sig og måske også hjælpe til, for eksempel med at dreje på kaffemaskinen og male bønner.

Særlig tante Dagnys juleforberedelser fulgte Ove med stor interesse. Chokolade blev smeltet, og både, der bestod af en dadel eller en sveske, rullet ind i marcipan, blev dyppet i chokoladen. Derefter blev bådene lagt i række og geled på bagepapir på en bageplade, hvor de skulle ligge for at stivne. Og marcipankugler blev trillet på størrelse med hasselnødder og dyppet i chokolade. Klejner, jødekager, pebernødder, vaniljekranse, brune kager m.m. blev lagt på plade og siden i kagedåser, og alt sammen under tante Dagnys nynnen.

Hushjælp havde tante Dagny nok af, økonomiske bekymringer kendte hun ikke til, onkel Henrik elskede hun højt, hendes forældre havde hun boende i nærheden, og dem tog hun sig kærligt af, og hele den store Stoltze-familie glædede hun sig til skulle komme. De kom fra nær og fjern to gange om året, til jul og i sommerferien.

Når julen kom, tog hun op i Ashøje for at samle kogler og mos, hvoraf hun lavede de eventyrligste grotter med porcelænsnisser inde under juletræet. Om sommeren tog hun til havet så ofte, vejret var til det. Hun bilede af sted med madkurv og saftvand om formiddagen og bilen fuld af børn, og vendte først hjem igen til aftensmaden. Og selv om Ove ikke var en Stoltze, var han inderlig velkommen til at tage med, men somme tider holdt han sig tilbage over for denne indkvar-

tering af søskende, svogre, søskendebørn, som mindede om en stæreflok.

Onkel Henrik lagde hende ikke et halmstrå i vejen, men lod hende flyve og regere i disse ferier, som hun ville. Blev det ham for livligt, satte han sig stille over i sin konsultationsstue og hyggede sig dér med sine mange bøger, og var flokken væk, slog han sig ned i doktorstolen, som han havde fået sat ben under, ovre i stuen, og sad så der ved siden af sin drejereol og læste, mens han bakkede på en af sin lange piber med hvidt porcelænshoved. Røgen fra pibetobakken duftede stærkt krydret, og duften slog en i møde, når man udefra trådte ind i stuen.

Til daglig levede de meget beskedent, ganske som hjemme hos Ove. Engang havde Ove hjemme i køkkenet set, at menuen stod på øllebrød, noget Ove ikke kunne fordrage. Han gik så over til onkel Henriks og fik lov at spise med der. Men det viste sig så uheldigt, at de også skulle have øllebrød. Ove fandt sig i sin skæbne, men under middagen bemærkede onkel Henrik medfølende: »Du sukker over det, Ove«. »Ja, der skal sukker over det«, svarede Ove modfaldent. Det har næppe været tilfældigt, at onkel Henrik og tante Dagny også skulle have øllebrød til middag den dag. Det er meget muligt, måske ligefrem sandsynligt, at Oves far, da han så Ove liste af for at undgå øllebrøden, har moret sig med at ringe over og foreslå sin broder Henrik, at han lod tante Dagny sætte øllebrød på bordet. Er det gået sådan til, fik Ove jo kun, hvad han fortjente.

---

Ove Kjær

Født i 1917. Cand. jur. 1944. Dommerfuldmægtig. Fra 1963 til 1987 civildommer i Roskilde.

